

RECENZE

Z novinek sovětské právní historie

Nové právněhistorické práce, vydané Vsesvazovým právnickým institutem pro studium při zaměstnání (Vsesojuznyj juridičeskij zaočnyj institut) v rámci Ministerstva vysokého a středního odborného vzdělání SSSR v Moskvě, dobře dokumentují široké zájmy sovětských právních historiků.

A) *T r u d y*, tom XIV., *Problemy istorii gosudarstva i prava*, pod redakcí kand. práv. věd doc. G.S.Kalinana, 306 stran, Moskva, 1970.

B) *U č e n y j e z a p i s k i*, vypusk XXI, část 1, *Voprosy istorii gosudarstva i prava*, práce z katedry dějin státu a práva, odpovědný redaktor prof. Z.M.Černilovskij, 184 str., Moskva 1970.

Oba sborníky zřetelně dokládají hluboký zájem o právněhistorické bádání v Sovětském svazu a zároveň velmi dobře reprezentují úroveň tohoto bádání v Institutu pro právníckou výuku při zaměstnání. V právě anotovaných svazcích nese se tento zájem dvěma směry: jednak k dějinám státu a práva na území SSSR, jednak k právním dějinám jiných zemí a národů, v tomto případě - zásluhou Z.M.Černilovského - k středověkému českému státu.

V *Trudech* XIV (str.3-175) zabývá se A.S.Pokrovskij velmi podrobně názory, jež byly v literatuře projeveny o státu a společnosti Staré Rusi. Sleduje, jak se tyto názory rozvíjely ve vědě - především ruské - od konce 18.století, kdy poprvé (1781) ruský právník a sociolog S.E. Děsnickij vyslovil myšlenku, že společnost a státní zřízení ve středověkém ruském státě měly charakter *feudální*. Pozornost S.A.Pokrovského se pak soustřeďuje na to, jak během 19.století feudalismus ve Staré Rusi byl badateli buď uznáván anebo popírán. Definitivní obrat ve studiu ruských dějin přinesly v 90. letech minulého století práce Leninovy. Dnes je už zcela jasné, že středověké Rusko bylo státem feudálním a že v staroruském státě 9. - 12.století "vztahy otrokářské sehrály pomocnou roli v procesu upevňování feudálního zřízení", což - dodejme - pravděpodobně platí i o počátcích státu na území dnešního Československa, včetně státu Velkomoravského.

Řadu podnětů k další práci najdou v této rozsáhlé studii Pokrovského badatelé, kteří - obyčejně v širších srovnávacích souvislostech - zabývají se otázkami vzniku šlechty u Slovanů, problémem *smerdů* (str.

60-126), zákupů (str.126-137), izgojů, zádušních lidí, rabů, chlapů, čeledí atd. Cenné právnícké příspěvky přináší autor zejména také k výkladu různých redakcí Ruské Pravdy. Velmi závažná jsou zjištění odhalující závislost "vědeckých" závěrů buržoazních právních historiků na jejich politických postojích a východiscích.

Tomuto tématu je pak speciálně věnována druhá studie S.A.Pokrovského (Uč.zapiski, str.165-183) nazvaná "Problém společenského a státního zřízení Staré Rusi v buržoazní literatuře". Zejména se tu analyzuje studie P.B.Struveho, publikované napřed (1929) v Praze a pak v Paříži. Poměrně bohatá literatura vycházející k těmto otázkám na Západě není tu však ani zdaleka kriticky podchycena ve své úplnosti (srov. např. bibliografii v díle Introduction bibliographique à l'histoire du droit et à l'ethnologie juridique, vydává od r.1967 J.Gilissen, Bruxelles, oddíl D/9, Russie avant 1917, sestavil M.Szeftel).

Ruským právním dějinám je v Trudech XIV (str.277-304 dále věnována studie prof. A.F.Šebanova o systematizaci ruského zákonodárství s názvem "Polnoje sobranie zakonov Rossijkoj imperii". Práce vznikla ve Vše-svazovém vědecko-badatelském institutu sovětského zákonodárství a vrhá nové světlo na kodifikační snahy v první polovině 19.století spojené zvláště se jménem M.M.Speranského.

Ostatní právněhistorické stati "Učených zápisů" XXI/1 se zabývají recentní problematikou z doby po Velké říjnové socialistické revoluci a jsou zřejmě spojeny s jubileem 1917-1967 resp. 1871-1971 (Lenin). Zahrnují do dějin celé řady právních oborů. G.S.Kalinin píše tu (str. 3-30) o činnosti Všeruského ústředního výkonného výboru sovětů poprvé zvoleného v červnu 1917. G.K.Amelin podává (str.31-63) řadu příspěvků k dějinám prvního sovětského státního aparátu v období Velké říjnové socialistické revoluce, a to v těchto pěti kapitolkách: orgány zabývající se agrárními otázkami; orgány působící v oblasti pracovních vztahů; orgány sociálního zabezpečení; orgány finanční a úvěrové; a konečně administrativa spjatá se znárodněním bank. Základní principy trestního práva RSFSR z r.1919 rozebírá (str.64-82) G.V.Švěkov. Přehled činnosti nejrozličnějších orgánů sovětského státu v boji s kontrarevolucí, a to jak v boji civilním, tak v boji se zbraní v ruce, v prvních letech NEPu sestavil (str.83-144) velmi plasticky Ju.P.Titov. A posléze O.V.Larionov ve stati nazvané "K dějinám vzniku rodových sovětů na nejvzdálenějším severovýchodě SSSR" (str.145-164) přináší vítaný příspěvek k politickým i právním dějinám drobných národností, jež (typicky na Kamčatce) v rámci sovětského státu počaly přecházet ze stadia společnosti prvotně společné přímo do stadia socialismu.

Významné místo zaujímá v Trudech XIV rozsáhlá studie prof. Z.M.Čer-nilovského s názvem "Vznik raně feudálního státu a práva v Čechách"

(str.176-276). Literární aparát použitý v poznámkách pod čarou nasvědčuje tomu, že jde o práci napsanou již před více lety, která se teprve nyní dostala do tisku, přičemž autor nestačil sledovat rychle se rozvíjející českou a slovenskou vědeckou produkci 60.let, která v souvislosti s novými výsledky archeologického bádání vykazuje ve srovnání s lety padesátými hluboké změny v názorech na život předků dnešních Čechů a Slováků ve stoletích 9. - 13. To platí nejen o krátké první kapitole pokoušející se o výklad starých pověstí českých (ostatně kromě Nejedlého vůbec bez literatury), ale i o stati věnované problému Sámova svazu (str.180-196) a ovšem zejména o partiích vykládajících Velkou Moravu (str.196-205) a "česká knížectví" (str.205-213). Kladně je zde možno hodnotit polemiku Černilovského s "Dějiny Československa" vyšlými v Moskvě 1956 a ovšem zejména kritiku některých buržoazních autorů, bohužel vesměs z prací starších, dnes už neaktuální.

Novější buržoazní literatura vycházející zejména ve Spojených státech a v Západním Německu zůstala bez povšimnutí.

Tímto základním nedostatkem jsou už méně postiženy kapitoly další, ačkoli i zde odkazy na literaturu jsou nesystematické, ba náhodné a fragmentární a zčásti zastaralé. Uznání zaslouží snaha autora, pomocí české vědě v boji proti nacionálně zaměřené německé buržoazní publicistice, jak se to jeví zejména na str.240-241.

Obšírnou recenzi zasloužily by partie odborně právnícké, počínaje stránkou 250, v nichž se postupně pojednává o pramenech práva, o vlastnictví a právu obligačním, o rodinném a dědickém právu, trestním právu a o soudu i procesu. Je třeba zde vysoce vyzvednout principiálně marxistický přístup autora k daným problémům. Našim badatelům ukazují se tak rozsáhlé možnosti, jak historicko-materialistickou metodou a třídními hledisky nově osvětlovat změny v politických a právních institucích dávné minulosti a pronikat k jejich vlastnímu společenskému smyslu a k jejich historickému jádru, jež téměř vždy mělo *politický* charakter. Z.M.Černilovskij v mnohém ohledu ukazuje nám správnou cestu, a to zvláště pokud jde o využití právněhistorických poznatků v pedagogickém procesu.

V každém případě zájem sovětské vědy o středověkou českou právně-historickou problematiku by měl být příkladem i nám, kteří jsme právě v posledních desetiletích speciální juristickou medievistiku k vlastní škodě - i politické - značně zanedbali.

Václav Vaněček